

יחידה 21: מצמצמים

שיעור 1. זהירות - כאן מצמצמים

צמצום שברים אלגבריים

במבחן במתמטיקה דלית, אלונה, רון וגבי צמצמו את השבר $\frac{16}{64}$ כך:

$$\frac{16}{64} = \frac{\cancel{16}}{4 \cdot \cancel{16}} = \frac{1}{4} \quad \text{רון:} \qquad \frac{16}{64} = \frac{\cancel{16}}{4 \cdot \cancel{16}} = 4 \quad \text{דלית:}$$

$$\frac{1\cancel{6}}{\cancel{6}4} = \frac{1}{4} \quad \text{גבי:} \qquad \frac{16}{64} = \frac{\cancel{16}}{4 \cdot \cancel{16}} = \frac{0}{4} = 0 \quad \text{אלונה:}$$

אילו פתרונות נכונים? אילו שגויים? הסבירו.

נצמצם שברים וביטויים: ניזכר כיצד מצמצמים? מה אפשר לצמצם? מה אי-אפשר לצמצם? שימו לב, בשיעור זה כל המכנים שונים מ-0.

1. א. צמצמו ב-3 אם אפשר. בדקו את התשובה - השוו בין ערכי השבר לפני ואחרי הצמצום.

$$\frac{7 \cdot 3}{3} = \frac{7 \cdot \cancel{3}}{\cancel{3}} = 7 \quad \text{דלית:}$$

$$\frac{7 \cdot 3}{3} = \frac{21}{3} = 7 \quad \text{קדיקה:}$$

$$\frac{3}{2 \cdot 3}, \frac{3}{2+3}, \frac{5+3}{2+3}, \frac{5 \cdot 3}{2 \cdot 3}, \frac{5+3}{3}, \frac{5 \cdot 3}{3}$$

ב. צמצמו ב-5 אם אפשר.

$$\frac{5 \cdot a}{b \cdot 5} = \frac{\cancel{5} \cdot a}{b \cdot \cancel{5}} = \frac{a}{b} \quad \text{דלית:}$$

$$\frac{5}{a \cdot 5}, \frac{5}{a+5}, \frac{5+a}{5+b}, \frac{5 \cdot a}{5 \cdot b}, \frac{5+a}{5}, \frac{5 \cdot a}{5}$$

ג. צמצמו ב-a אם אפשר.

$$\frac{a \cdot b}{c \cdot a} = \frac{\cancel{a} \cdot b}{c \cdot \cancel{a}} = \frac{b}{c} \quad \text{דלית:}$$

$$\frac{a}{a \cdot c}, \frac{a}{a+c}, \frac{a+b}{a+c}, \frac{a \cdot b}{a \cdot c}, \frac{a+b}{a}, \frac{a \cdot b}{a}$$

2. קבעו נכון או לא נכון והסבירו.

$$\frac{a(\cancel{c-d})}{b(\cancel{c-d})} = \frac{a}{b} \quad \text{ה.}$$

$$\frac{\cancel{a} \cdot b}{\cancel{a} \cdot c} = \frac{b}{c} \quad \text{א.}$$

$$\frac{a(\cancel{c-d})}{b\cancel{c-d}} = \frac{a}{b} \quad \text{ו.}$$

$$\frac{\cancel{a}+b}{\cancel{a}+c} = \frac{b}{c} \quad \text{ב.}$$

$$\frac{\cancel{a}(c-d)}{\cancel{a}+c-d} = 1 \quad \text{ז.}$$

$$\frac{\cancel{a}(c-d)}{\cancel{a}} = c-d \quad \text{ג.}$$

$$\frac{a(\cancel{c-d})}{\cancel{c-d}} = a \quad \text{ח.}$$

$$\frac{\cancel{a}c-d}{\cancel{a}} = c-d \quad \text{ד.}$$

3. סכמו את מסקנותיכם: מתי אפשר לצמצם ומתי אי-אפשר לצמצם.

 ניזכר,

- אם כופלים או מחלקים את המונה ואת המכנה של שבר באותו מספר (שונה מ-0), ערכו אינו משתנה. פעולות אלה נקראות גם הרחבה (כפל של המונה והמכנה), או צמצום (חילוק של המונה והמכנה) של השבר.
- דוגמה: מצמצמים ב- a : $\frac{ab}{ac} = \frac{\cancel{a}b}{\cancel{a}c} = \frac{b}{c}$ (כלומר מחלקים את המונה ואת המכנה ב- a).
- ביטוי אלגברי הכולל שבר או יש בו מכנה, נקרא גם **שבר אלגברי**. דוגמאות: $\frac{1}{7}x + 5$, $\frac{ab}{ac}$
- בשבר אלגברי אפשר לצמצם גורמים בפעולת כפל או בפעולת חילוק.
- דוגמאות: $\frac{a+3}{3} = \frac{a \cdot \cancel{3}}{\cancel{3}} = a$, $\frac{\cancel{a}(c-d)}{\cancel{a}} = c-d$ ($a \neq 0$)
- אי-אפשר לצמצם מחוברים או מחוסרים.
- דוגמאות: אי-אפשר לצמצם $\frac{a+3}{3}$, אי-אפשר לצמצם $\frac{ac-d}{a}$ ($a \neq 0$)

4. בכל סעיף קבעו אם שני הביטויים הם ביטויים שווים ערך. הסבירו.

א. x , $\frac{2x \cdot 5}{10}$ ג. $\frac{10x}{10}$, $\frac{2x \cdot 5}{10}$

ב. $2x \cdot \frac{1}{2}$, $\frac{2x \cdot 5}{10}$ ד. $\frac{x \cdot 5}{5}$, $\frac{2x \cdot 5}{10}$

5. צמצמו.

א. $\frac{a^3 \cdot 10}{5a^2}$ ב. $\frac{25xy}{10x^3y}$ ג. $\frac{36p^2k}{48p}$ ד. $\frac{7a^3b}{a^2b}$

 ניזכר,

$\frac{ab^2}{a^2bc} = \frac{\cancel{a} \cdot b \cdot \cancel{b}}{\cancel{a} \cdot a \cdot \cancel{b} \cdot c}$ ולכן, $a^2 = a \cdot a$, $a^3 = a \cdot a \cdot a$, ...

מצמצמים גורמים במונה ובמכנה ומקבלים $\frac{b}{ac}$, בתנאי ש a, b, c שונים מ-0.

שימו לב: בכל המשימות המכנה שונה מ-0.

1. בכל סעיף רק ביטוי אחד שניתן לצמצם. צמצמו אותו.

א. $\frac{3+7}{2 \cdot 7}$ $\frac{3 \cdot 7}{2 \cdot 7}$

ב. $\frac{3}{4} + \frac{7}{12}$ $\frac{3}{4} \cdot \frac{7}{12}$

ג. $4 + \frac{3}{8}$ $4 \cdot \frac{3}{8}$

2. קבעו בכל סעיף: נכון או לא נכון.

א. $\frac{12}{18} = \frac{2 \cdot \cancel{6}}{3 \cdot \cancel{6}} = \frac{2}{3}$ ב. $\frac{18}{3} = \frac{\cancel{3} \cdot 6}{\cancel{3}} = 6$ ג. $\frac{3}{18} = \frac{\cancel{3}}{\cancel{3} \cdot 6} = 0$

3. צמצמו.

א. $\frac{6a}{9b}$ ב. $\frac{2 \cdot a}{2}$ ג. $\frac{3}{a} \cdot \frac{a}{b}$ ד. $\frac{7}{2x} \cdot x$

4. צמצמו.

א. $\frac{17(a+3)}{3(a+3)}$ ב. $\frac{a(b+c)}{3(b+c)}$ ג. $\frac{17(a+3)}{a \cdot 17}$ ד. $\frac{(a+b)(a-b)}{a+b}$

5. צמצמו.

א. $\frac{2a-b}{2a-b}$ ב. $\frac{(a+b)b}{(a+b)^2}$ ג. $\frac{(b-a)}{(b-a)^2}$ ד. $\frac{b+a}{(a+b)^2}$

6. צמצמו אם אפשר. ציינו אם אי-אפשר לצמצם.

$\frac{6a}{2(a+1)}$	ג.	$\frac{c}{d} + \frac{d}{c}$	ב.	$\frac{3a}{6a}$	א.
$\frac{6+a}{2(a+1)}$		$\frac{c+d}{d+c}$		$\frac{3a+a}{6a}$	
$\frac{6a}{2+(a+1)}$		$\frac{c}{d} \cdot \frac{d}{c}$		$\frac{3a}{6+a}$	
		$\frac{c}{d} \cdot \frac{d}{c}$			

7. השלימו את החסר בתרגילים הבאים.

$\frac{3(x+1)}{\square} = \frac{3}{2}$	ה.	$\frac{3x}{\square} = \frac{1}{2}x$	ז.	$\frac{3x}{\square} = \frac{1}{2}$	ג.	$\frac{3x}{\square} = 1$	ב.	$\frac{3x}{\square} = x$	א.

8. קבעו בכל סעיף: נכון או לא נכון.

$\frac{a^2b}{a^2} = ab$	ג.	$\frac{a^2b}{a^2} = b$	ב.	$\frac{a^2b}{a^2} = 2b$	א.

9. צמצמו.

$\frac{2a^3b}{3a^2}$	ג.	$\frac{a+3}{7 \cdot (a+3)}$	ב.	$\frac{-3ab}{bc}$	א.

10. צמצמו.

$\frac{-16m^3p}{32m^2p^2}$	ב.	$\frac{(a+3) \cdot (a-3)}{(a-1) \cdot (a+3)}$	א.

11. גיא, רועי, וגליה צמצמו את השבר האלגברי: $\frac{(a+3)(a-3)}{(a+3)}$ כך:

גליה: $\frac{\cancel{(a+3)}(a-3)}{\cancel{(a+3)}} = a-3$

רועי: $\frac{(a+3)(a-3)}{(a+3)} = \frac{a^2-9}{a+3} = a-3$

גיא: $\frac{\overset{1}{\cancel{(a+3)}}(a-3)}{\underset{1}{\cancel{(a+3)}}} = \frac{a-3}{1}$

אילו פתרונות נכונים? אילו שגויים? הסבירו.

12. תלמידים התבקשו לצמצם את השבר האלגברי: $\frac{(5a)^2}{15}$

יוני פתר כך: $\frac{(\cancel{5}a)^2}{\cancel{15}_3} = \frac{a^2}{3}$ **שירה** פתרה כך: $\frac{(5a)^2}{15} = \frac{\cancel{5}^5 a^2}{\cancel{15}_3} = \frac{5a^2}{3}$

מי מהם צדק? הסבירו.

13. צמצמו.

א. $\frac{7 \cdot k}{14 \cdot m}$ ג. $\frac{x \cdot y}{x}$ ה. $\frac{c}{2 \cdot c}$
 ב. $\frac{3 \cdot b}{7 \cdot b}$ ד. $\frac{14 \cdot k}{21 \cdot k \cdot m}$ ו. $\frac{5ab}{10ac}$

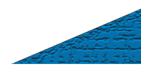
14. צמצמו.

א. $\frac{a^3 b}{a^2 c}$ ב. $\frac{25xy}{10x^3 y}$ ג. $\frac{36p^2 k^3}{48pk^4}$ ד. $\frac{7a^3 b^4}{8a^2 b^4}$

15. בדקו את התרגילים הבאים. אם מצאתם שגיאה, תקנו אותה.

א. $-\frac{a}{b} = \frac{-a}{b}$ ד. $\frac{a(b-c)}{c-b} = a$ ז. $\frac{a-b}{b-a} = 1$
 ב. $\frac{-a}{b} = \frac{a}{-b}$ ה. $-\frac{a}{b} = \frac{-a}{-b}$ ח. $\frac{a(b+c)}{c+b} = a$
 ג. $\frac{a+b}{b+a} = 1$ ו. $-\frac{-a}{-b} = \frac{a}{b}$ ט. $-\frac{a-b}{3} = \frac{b-a}{3}$

16. א. האם $\frac{2a}{ab} = \frac{20+a}{10a+b}$?

ב. מה מקבלים אם מציבים $a = 8$ ו- $b = 3$ בביטוי $\frac{2a}{ab}$?

ג. **יעל** אמרה: אם מצמצמים את $\frac{2a}{ab}$ היחס הישר נשמר. מה דעתכם?

שיעור 2. הצבות והפתעות

מציאת תחום הצבה וצמצום בעזרת פירוק לגורמים

תלמידי כיתה ח התבקשו להציב זוגות של מספרים בביטוי: $\frac{a-b}{2a-2b}$

זוגות המספרים להצבה:

$$a = 4, b = -3$$

$$a = -4, b = 3$$

$$a = 4, b = 3$$

$$a = 3, b = 3$$

$$a = 3, b = 7$$

$$a = 4, b = 8$$

התלמידים הגיעו למסקנה מפתיעה.

נגלה מה הייתה המסקנה שהפתיעה את התלמידים, וננסח מסקנות נוספות על הצבות בביטויים.

1. א. הציבו את זוגות המספרים ומצאו את ערך הביטוי $\frac{a-b}{2a-2b}$ בכל הצבה. (תוכלו לעבוד בקבוצות).
- ב. הציבו זוג מספרים משלכם. מה קיבלתם?
- ג. **רועי ועידו** אמרו: אנחנו בכלל לא הצבנו, אנחנו צמצמנו מראש ומצאנו את התוצאה. הסבירו את דרך הפתרון של רועי ועידו. מה הם קיבלו? מדוע?
- ד. האם באחת ההצבות קיבלתם ביטוי חסר משמעות? תנו דוגמה לזוג מספרים אחר שהצבתו תיתן ביטוי חסר משמעות. הסבירו.

ניזכר,

● **תחום הצבה:** קבוצת המספרים שמותר להציב בביטוי אלגברי במקום x נקראת **תחום הצבה**.

דוגמה: תחום ההצבה של הביטוי $\frac{a-b}{2a-2b}$ הוא: כל זוגות המספרים: a ו- b השונים זה מזה (כותבים: $b \neq a$).

● **הוצאת גורם משותף:** לפי חוק הפילוג: $ab + ac = a(b+c)$

הוצאת גורם משותף הופכת את הסכום למכפלה, כך מתקבל ביטוי שאפשר לצמצם בו.

דוגמה: במכנה של הביטוי $\frac{a-b}{2a-2b}$ הוא גורם משותף ולכן מוציאים אותו מחוץ לסוגריים.

$$\frac{a-b}{2(a-b)}$$

כותבים:

$$\frac{\cancel{a}-\cancel{b}}{2(\cancel{a}-\cancel{b})}$$

$a - b$ מופיע גם במונה וכגורם במכפלה גם במכנה של השבר ולכן אפשר לצמצם.

$$\frac{1}{2}$$

לאחר הצמצום מקבלים:

$$\frac{a-b}{2a-2b} = \frac{1}{2}$$

עבור כל זוג מספרים שונים זה מזה, מקבלים:

2. השמו את תחום הצבה. צמצמו אם אפשר.

דוגמה: $\frac{4a+4b}{8c}$ תחום ההצבה: כל המספרים פרט ל-0 רושמים, $c \neq 0$

מפרקים לגורמים ורושמים את המונה כמכפלה:

$$\frac{4a+4b}{8c} = \frac{4(a+b)}{8c}$$

מצמצמים ומקבלים:

$$\frac{\cancel{4}(a+b)}{\cancel{8}c} = \frac{a+b}{2c}$$

א. $\frac{a+2a}{a}$	ד. $\frac{8a+8b}{4c}$	ז. $\frac{5ab+a}{5ab}$
ב. $\frac{a+2}{a}$	ה. $\frac{ax-ay}{3a}$	ח. $\frac{a^2+ab}{a+b}$
ג. $\frac{3a+6}{2a+4}$	ו. $\frac{ab}{6a+6b}$	ט. $\frac{ab-b^2}{a-b}$

3. בכל סעיף קבעו אם שני הביטויים הם ביטויים שווי ערך.

דוגמה: נתונים הביטויים $\frac{x}{2}$, $\frac{x^2-5x}{2x-10}$

תחום ההצבה: $2x-10$ צריך להיות שונה מ-0 ולכן: $x \neq 5$

מפרקים לגורמים ורושמים את המונה ואת המכנה כמכפלות:

$$\frac{x^2-5x}{2x-10} = \frac{x(x-5)}{2(x-5)}$$

מצמצמים ומקבלים:

$$\frac{\cancel{x}(\cancel{x-5})}{2(\cancel{x-5})} = \frac{x}{2}$$

כלומר הביטויים הם שווי ערך.

א. $\frac{x-x^2}{3}$, $\frac{x^2-x^3}{3x}$	ב. $2x$, $\frac{2x^2-5}{x-5}$	ג. $\frac{(7x)^2}{7x}$, 1

4. בכל סעיף קבעו אם שני הביטויים הם ביטויים שווי ערך.

א. $\frac{5x-10}{10}$, $\frac{x}{2}-10$	ד. $\frac{10x^2+5x-10}{10}$, x^2+5x-1
ב. $\frac{5x-10}{10}$, $\frac{5x}{10}-1$	ה. $\frac{30x^3+5x^2-10x}{10x}$, $30x^2+5x$
ג. $\frac{5x-10}{10}$, $\frac{1}{2}x-1$	ו. $\frac{18x^2+6x+9}{3}$, $6x^2+2x+3$

1. מצאו את תחום ההצבה.

א. $\frac{2}{m-3}$ ב. $\frac{m-2}{m-5}$ ג. $\frac{m}{m+3}$ ד. $\frac{1}{m-2}$

2. מצאו את תחום ההצבה.

א. $\frac{1}{a}$ ב. $2a$ ג. $\frac{7k}{2+k}$ ד. $\frac{t+3}{2-t}$

3. מצאו את תחום ההצבה.

א. $\frac{m-3}{(m+2)(m-1)}$ ב. $\frac{1}{m-1} + \frac{2}{m-2}$ ג. $\frac{3m}{(m-1)(m+1)}$ ד. $\frac{3}{m} + \frac{m+3}{m-3}$

4. כתבו ביטוי אלגברי, עם המשתנה a כך שתחום ההצבה שלו הוא:

א. כל המספרים.   ב. כל המספרים פרט ל-8.   ג. כל המספרים פרט ל-8.

5. מצאו את תחום ההצבה.

א. $\frac{2}{m-3}$ ב. $\frac{m-2}{m-5}$ ג. $\frac{m}{m+3}$ ד. $\frac{1}{m-2}$

6. צמצמו ככל האפשר. ציינו אם אי-אפשר לצמצם. (תחילה, כתבו את תחום ההצבה).

א. $\frac{4m+4p}{8}$ ב. $\frac{ab-a}{2a}$ ג. $\frac{5m-5k}{3m-3k}$

7. צמצמו. ציינו אם אי-אפשר לצמצם. (תחילה, כתבו את תחום ההצבה, צמצמו ככל האפשר).

א. $\frac{6x^3-12x^2}{6x}$ ב. $\frac{6x^3+x^4}{6}$ ג. $\frac{6x^3-x^4}{6-x}$ ד. $\frac{4x^3-4x^2+4}{4(x-1)}$

8. צמצמו. ציינו אם אי-אפשר לצמצם (תחילה, כתבו את תחום ההצבה).

א. $\frac{3x^2 - 12x + 15}{3}$ ב. $\frac{4x^3 - 2x^2 + 4}{2}$ ג. $\frac{2x^2 - 12x + 8}{8x}$ ד. $\frac{4x^3 - 4x^3 + 4}{4(x-1)}$

9. בכל סעיף קבעו אם שני הביטויים הם ביטויים שווי ערך (תחילה, כתבו את תחום ההצבה).

א. 2 ; $\frac{2x+8}{x+4}$ ב. $\frac{1}{4}$; $\frac{3x+12}{12}$ ג. $\frac{x-5}{10}$; $\frac{4x-20}{40}$

10. צמצמו ככל האפשר, ציינו אם אי-אפשר לצמצם (בכל הסעיפים הניחו כי המכנה שונה מ-0).

א. $\frac{x+y}{3x+3y}$ ב. $\frac{9x+9y}{3x+3y}$ ג. $\frac{9x+9y}{x+9y}$ ד. $\frac{5m-5k}{(m-k)(m+k)}$

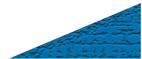
11. צמצמו ככל האפשר. ציינו אם אי-אפשר לצמצם (בכל הסעיפים הניחו כי המכנה שונה מ-0).

א. $\frac{xy+3x}{y^2+3y}$ ב. $\frac{xy+x^2}{xy+y^2}$

12. בכל סעיף קבעו אם שני הביטויים הם ביטויים שווי ערך (תחילה כתבו את תחום ההצבה).

א. -1 ; $\frac{a-b}{b-a}$ ב. 1.5 ; $\frac{3(x-5)}{-2(5-x)}$

13. בכל סעיף קבעו אם שני הביטויים הם ביטויים שווי ערך (בכל הסעיפים המכנים אינם 0).

דוגמה: $\frac{1}{x-y}$; $\frac{x+y}{x^2-y^2}$

מרחיבים את המונה ואת המכנה של השבר משמאל כך שהמונה של השבר השמאלי יהיה למונה של השבר מימין:

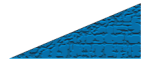
$$\frac{1}{x-y} = \frac{1 \cdot (x+y)}{(x-y)(x+y)}$$

מפשטים לפי חוק הפילוג המורחב:

$$\frac{1 \cdot (x+y)}{(x-y)(x+y)} = \frac{x+y}{x^2+xy-xy+y^2} = \frac{x+y}{x^2+y^2}$$

כלומר, הביטויים שווי ערך.

א. $\frac{1}{x+2}$; $\frac{x-2}{x^2-4}$ ב. $\frac{1}{x-1}$; $\frac{x-1}{x^2-2x+1}$

14. נתונים זוגות המספרים:

$a = 4, b = -3$	$a = -4, b = 3$	$a = 4, b = 3$	$a = 3, b = 3$	$a = 3, b = 7$	$a = 4, b = 8$

הציבו כל זוג מספרים בביטוי: $\frac{3ab}{a^2}$ ($a \neq 0$)

האם כדאי לצמצם מראש? האם תתקבל תמיד אותה תוצאה?

15. רשמו את תחום הצבה. צמצמו אם אפשר. (בכל הסעיפים הניחו כי המכנה שונה מ-0).

א. $\frac{a+b}{2a+2b}$ ב. $\frac{a-b}{5a-5b}$ ג. $\frac{a^2+ab}{5a+5b}$

16. צמצמו ככל האפשר. (בכל הסעיפים הניחו כי המכנים אינם 0).

א. $\frac{xy+x^2}{x+y}$ ב. $\frac{a^2+ab}{ab+b^2}$ ג. $\frac{b+bc^2}{b}$

17. בכל סעיף קבעו אם שני הביטויים הם ביטויים שווים ערך (בכל הסעיפים הניחו כי המכנים אינם 0).

א. $\frac{2x}{3y}$; $\frac{2xy-10x^2}{3y^2-15xy}$ ב. $\frac{4c+3b}{5}$; $\frac{4ac+3ab}{5a^2c}$ ג. $\frac{a^2b-ab^2}{ab-b^2}$; a

18. כתבו מהו תחום הצבה של כל ביטוי.

א. $\frac{10}{x^2+25}$ ב. $\frac{10}{x^2-25}$ ג. $\frac{10}{|x|+25}$ ד. $\frac{10}{|x|-25}$ ה. $\frac{m-4}{2m-8}$ ו. $\frac{m-4}{|2m-8|}$

19. כתבו מהו תחום הצבה של כל ביטוי.

א. $\frac{x-8}{|x|-x}$ ב. $\frac{x-8}{|x|+x}$ ג. $\frac{1}{x-\frac{1}{x}}$

שיעור 3. כולם, כמעט כולם או אף אחד?

פתרון משוואות ואי שוויונות עם מכנה

דני פתר את המשוואה: $4 = \frac{1-x}{x-1}$ כך:

$$4 = \frac{1-x}{x-1} \quad / \cdot (x-1)$$

$$4 \cdot (x-1) = \frac{1-x}{x-1} \cdot (x-1)$$

נבדוק אם הפתרון של דני נכון ונפתור משוואות ואי-שוויונות נוספים עם מכנים.

1. א. המשיכו את הפתרון של דני. מהו הפתרון שמתקבל?

ב. **נועה** אמרה: $x = 1$ אינו פתרון של המשוואה הזאת.

האם נועה צודקת? אם כן, מהו פתרון המשוואה? אם לא, הסבירו מדוע.

2. פתרו את המשוואות.

$$\frac{x(x-5)}{x-5} = 0 \quad \text{דנימה:}$$

תחילה רושמים את תחום ההצבה: $x - 5$ צריך להיות שונה מ-0 כלומר: $x \neq 5$

$$\frac{x(x-5)}{x-5} = 0$$

$(x - 5)$ הוא גורם של המונה ושל המכנה ולכן אפשר לצמצם:

$$x = 0$$

כלומר:

בסיום, בודקים אם הפתרון מתאים לתחום ההצבה: כיוון שתחום ההצבה הוא כל המספרים פרט ל-5 הפתרון $x = 0$ אפשרי.

$$\frac{x^2 - 3x}{x - 3} = 0 \quad \text{ה.}$$

$$\frac{x(x-3)}{x-3} = -9 \quad \text{ג.}$$

$$\frac{(x-3)x}{x-3} = -9 \quad \text{א.}$$

$$\frac{x^2(x-3)}{x-3} = -9 \quad \text{ו.}$$

$$\frac{x^2 - 3x}{x - 3} = x \quad \text{ד.}$$

$$\frac{(x-3)x}{x-3} = 9 \quad \text{ב.}$$

3. פתרו את האי שוויונות.

רשמו את תחום ההצבה תחילה, פרקו לגורמים על-ידי הוצאת גורם משותף וצמצמו.

$$\frac{5x^2}{5} > 0 \quad \text{ה.}$$

$$\frac{2x^2}{2} = 0 \quad \text{ג.}$$

$$\frac{4x-4}{4} > 1 \quad \text{א.}$$

$$\frac{7x-21}{7} > -3 \quad \text{ו.}$$

$$\frac{7x^2}{7} < 0 \quad \text{ד.}$$

$$\frac{6x-18}{6} < -1 \quad \text{ב.}$$

4. בחרו מונה ומכנה מתוך המסגרת: $7, m + 7, m - 7, 7m$

- א. בְּנוּ ביטויים הרשומים כשברים מהצורה: $\frac{\text{מונה}}{\text{מכנה}}$, בהם מותר להציב:
 את כל המספרים, את כל המספרים פרט ל-0, את כל המספרים פרט ל-7, את כל המספרים פרט ל-7.
- ב. בְּנוּ משוואות ואי שוויונות שפתרונם הוא: כל המספרים, כל המספרים פרט ל-0, כל המספרים פרט ל-7, כל המספרים פרט ל-7.

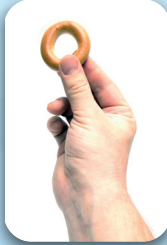
ניזכר,

למשוואות ולא-שוויונות יש פתרונות מסוגים שונים:

- משוואות ואי שוויונות שפתרונם הוא **כל המספרים**.
 $\frac{3x}{3} < x + 1$, $\frac{3(x-3)}{3} = (x-3)$ דוגמאות:
- משוואות ואי שוויונות שאין להם פתרון.
 $\frac{7x^2}{7} < 0$, $\frac{(x-3)x}{x-3} = 3$ דוגמאות:
- משוואות ואי שוויונות שפתרונם הוא "כמעט כל המספרים".
 כלומר, כל המספרים פרט למספר אחד או למספרים בודדים.
 $\frac{5x^2}{5} > 0$, $\frac{x^2-3}{x-3} = x$ דוגמאות:

המילה העברית 'אפס' מופיעה כבר בתנ"ך, במובן של "אין".
 במקור נקרא האפס "סבּוּנִיא" - מילה הינדית שפירושה "ריק".
 קיימות מספר עדויות ארכיאולוגיות המעידות כי בתרבויות העתיקות של אמריקה.
 השימושים במושג האפס היו כבר במאה ה-5 לפני הספירה.
 ההודים אָמְצו את האפס בתור "תופס מקום" והקצו לו סימון מיוחד כבר במאה ה-6.
 רעיון זה של האפס כשומר מקום - היה הבסיס לשיטה העשרונית.
 כך למשל, התאפשר להבדיל בין המספר 12 למספרים כמו 102, 1020, 1000002.
 כ-200 שנים אחר כך, סימנו הערבים את האפס באמצעות עיגול ריק וקראו לו "סיפּר" (מילה שפירושה "ריק").
 עם הזמן תורגם ה"סיפּר" הערבי לזפּירוּס ביוונית ומשם ל-"zero" המערבי, וכך הוא נקרא עד היום.
 עד המאה ה-18 השתמשו במילה סיפּרא לציון האפס.
 מאוחר יותר הורחב השימוש עבור כל סיפּרה (למשל: בעברית סיפּרה, וברוסית ציפּרה).
 תוכלו לקרוא עוד עובדות מעניינות על האפס באתרי אינטרנט.

1. פתרו את המשוואות. (תחילה, כתבו את תחום ההצבה).

א. $\frac{7x+14}{7} = 3$ ב. $\frac{2x+8}{4} = x$

2. פתרו את המשוואות. (תחילה, כתבו את תחום ההצבה).

א. $\frac{x^2+8x}{x} = x+8$ ב. $\frac{x^3+3x^2}{x+3} = 25$

3. פתרו את המשוואות. (תחילה, כתבו את תחום ההצבה).

א. $\frac{x^2+2x}{x+2} = \frac{9x-3}{3}$ ב. $\frac{5x^2-20}{3x^2-12} = \frac{5}{3}$

4. פתרו את האי-שוויונות. (תחילה, כתבו את תחום ההצבה).

א. $\frac{7x-49}{21} > 4$ ב. $\frac{25x^2}{5} > 0$ ג. $\frac{25-5x}{5} > \frac{3x-6}{3}$

5. פתרו את האי-שוויונות. (תחילה, כתבו את תחום ההצבה, צמצמו ככל האפשר).

א. $\frac{13x-26}{13} < 2(x+2)$ ב. $\frac{13x-26}{13} < x+2$ ג. $\frac{13x-26}{13} > x+2$

6. פתרו. (תחילה, כתבו את תחום ההצבה).

א. $\frac{8x^2+x^3}{2x+16} + 3 = 0$ ב. $\frac{9x-x^2}{x-9} = 0$ ג. $\frac{2x^2+8}{2} = 20$

7. השלימו כך שיתקבל שיוויון (כתבו את תחום ההצבה).

א. $\frac{5x-5y}{\square} = -5$ ב. $\frac{a-b}{a^2-\square} = \frac{1}{a}$

8. השלימו כך שיתקבל שיוויון (כתבו את תחום ההצבה).

א. $\frac{3x+3}{\square} = 3$ ב. $\frac{4x+20}{\square} = \frac{1}{5}$ ג. $\frac{\square}{32-8x^2} = \frac{4-x}{4-x^2}$

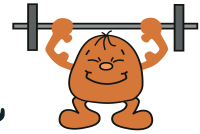
9. א. בכל זוג ביטויים בדקו אם הם שווים ערך.

$\frac{4^2-1}{4-1} - 1$; 4 $\frac{3^2-1}{3-1} - 1$; 3

ב. בחרו מספר נוסף, ובדקו אם שוויון כזה מתקיים גם לגביו.

ג. כתבו משוואה מתאימה, עבור x כלשהו. פתרו את המשוואה.

האם פתרון המשוואה הוא כל המספרים?

שוארים על כושר

1. בחרתי מספר. כפלתי אותו ב-4. קיבלתי 60.

א. קשמו משוואה מתאימה.

ב. הייתכן שהמספר שבחרתי הוא: 15 ? 40 ? 30 ? הסבירו.

2. בחרתי מספר. הוספתי לו 3. את הסכום כפלתי ב-2. קיבלתי 20.

א. קשמו משוואה מתאימה.

ב. הייתכן שהמספר שבחרתי הוא: 14 ? 7 ? 0 ? -7 ?

3. בחרתי מספר וכפלתי אותו ב-3. למכפלה הוספתי 5.

מהסכום שהתקבל חיסרתי פעמיים את המספר שבחרתי. קיבלתי 5.

א. קשמו משוואה מתאימה.

ב. קשמו משוואה פשוטה יותר ומצאו את המספר שבחרתי.

4. נתונה המשוואה $2x - 5 - x = 0$.

ספרו "סיפור" מתאים למשוואה ומצאו מהו המספר שבחרתי.

5. בחרתי מספר. כפלתי אותו ב-2. מהמכפלה חסרתי את פעמיים המספר הקטן ב-10, מהמספר שבחרתי.

קיבלתי מספר שהוא גדול פי 5 מהמספר שבחרתי.

איזה מספר בחרתי? הסבירו.